

АНАЛІЗ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ

ПРОГРАМА

ДЛЯ МУЗИЧНИХ УЧИЛИЦІЗ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

N 5.02040101 "Фортепіано"

N 5.02040201 "Оркестрови струнні інструменти"

N 5.02040301 "Оркестрови духові та ударні інструменти"

N 5.02040401 "Народні інструменти"

N 5.02040601 "Хорове диригування"

N 5.02040901 "Музичне мистецтво естради"

Укладач
- Ю.Г.Пінчук, викладач Харківського
музичного училища ім.Б.М.Лятошинського

Рецензенти
- Калашник П.П., професор Харківського
інституту мистецтв ім.І.Котляревського
- Тарасова Н.П., викладач Хмельницького
музичного училища

Відповідальний за випуск
- С.П.Панкаренко

Редактор
- О.Л.Підсуха

Всього - 54 години
Практичних - 32 години
Самостійна робота - 22 години

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Предмет "Аналіз музичних творів" завершує цикл музично-теоретичних дисциплін, узагальнюючи отримані студентами знання та навички. Мета курсу - виховання у студентів сприйняття музичної форми як живого процесу, розуміння логіки музичної форми, єдності та взаємообумовленості форми та змісту.

Вивчення даного предмета передбачає виховання художнього смаку, почуття стилю, формування об'єктивних критеріїв і оцінок, розвиток аналітичних навичок, конче необхідних для подальшої роботи випускникам музичних училищ різних спеціальностей.

В результаті вивчення курсу "Аналіз музичних творів" студент повинен:

- оволодіти практичними навичками аналізу музичних творів в єдності форми та змісту;
- навчитися розуміти виразну роль елементів музичної мови в їх змістовній взаємодії;
- вміти оцінити особливості композиції музичного твору в її історико-стилістичному контексті, вникнути в задум автора.

Предмет "Аналіз музичних творів" логічно продовжує попередній курс "Основи теорії музики", поглиблюючи засвоєні знання і навички.

Курс починається з розгляду типів тем, мотивних форм, масштабно-тематичних структур та типів викладання, тобто з тих найменших складових форм, знання яких сприяє більш глибокому проникненню у авторський задум, у логіку становлення та розвитку музичної композиції. Врешті-решт, ці знання сприяють вмінню бачити і розуміти зв'язок музичних інтонацій та мотивів, усвідомлювати розвиток теми як розвиток комплексу елементів "розсередженої одночасності" (Л.Мазель).

Вивчаючи заплановані теми, потрібно спиратись на знання, отримані студентами в курсі "Основи теорії музики", що закладає початкові уявлення про музичні форми, зокрема класичного типу. Курс "Аналіз музичних творів" повинен розвинути ці знання, включаючи нові теми для вивчення (наприклад: старовинне рондо, післякласичне рондо, старовинна соната та ін.), та поглиблюючи знання з тих питань, що торкалися попередньо.

Для загального ознайомлення вивчаються музичні форми, що мало вживаються в репертуарі з кожної спеціальності, а також ті форми, які не зустрічаються у репертуарних списках виконавців.

КОРОТКІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Слід мати на увазі, що безпосередньою метою вивчення курсу "Аналіз музичних творів" є придбання практичних навичок та умінь аналізувати музичні твори, які можуть бути використані в подальших заняттях з фаху та самостійній творчій роботі. Це визначає деякі суттєві особливості навчального процесу: на уроці викладач надає лише необхідний теоретичний мінімум, який ілюструється конкретним аналізом музичного твору. Головним критерієм перевірки знань має бути практичний аналіз, його якість. Після кожної теми проводиться опитування студентів та перевіряється їх письмова домашня робота, яка, по можливості, має включати цілісний аналіз (питання історії створення твору, жанр, а також коло образів, стильові особливості, аналіз тематичного матеріалу, синтаксису та загальної архітекtonіки, характеристика музичної драматургії тощо), план якого викладач дає на уроці.

Письмові форми роботи слід використовувати не тільки в домашніх завданнях. Не менше вони доцільні і на уроці, як форма класної роботи (студентам пропонується, наприклад, експозиція сонати, яку вони повинні проаналізувати за 10-15 хвилин). Для студентів варто давати творчі завдання на створення тем, відповідей, протискладень, найпростіших експозицій та ін.

Особливу увагу слід звернути на спеціалізацію вивчення курсу: вибір творів для аналізу має враховувати фах студентів. Так, наприклад, для студентів естрадного відділу обов'язковим повинно бути використання для практичного аналізу надрукованих творів джазового та естрадного репертуару, а також дискографії, що найбільш точно передає імпрізаційний процес джазових форм, а також більш специфічні прості форми (блюз, регтайм та ін.).

КОНТРОЛЬ ТА ОБЛІК УСПІШНОСТІ

Підсумкові оцінки виставляються на підставі поточних оцінок за виконання практичних (контрольних) завдань. Кожен семестр завершується контролним уроком. Заключний контрольний урок може бути проведений у письмовій формі (з використанням звукозапису).

ПРИБЛИЗНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН (для спеціальностей NN 502040101, 5.02040201, 5.02040301, 5.02040401, 5.02040601)

№№ п	Назва тем	Кількість годин
1	Вступ	0,5
2	Тема, типи тем	1,5
3	Мотивні форми	1
4	Масштабно-тематичні структури	1
5	Функції частин музичної форми та типи викладу	2
6	Період	4
7	Прості форми	4
8	Склад і форми	3
9	Концентрична форма	1
10	Рондо	4
11	Концертна форма	1
12	Варіаційна форма	3
13	Сонатна форма	6
	Контрольний урок	2
	Всього за 9-й семестр	34
14	Старовинна сонатна форма	2
15	Різновиди сонатної форми	2
16	Рондо-соната	3
17	Циклічні форми	2
18	Поліфонічні жанри та форми	5
19	Контрастно-складені форми	1
20	Вільні та змішані форми	1
	Контрольний урок	1
	Всього за 10-й семестр	17
	Всього:	51

ПРИБЛИЗНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
(для спеціальності N 5.02040901 "Музичне мистецтво естради")

№№ пп	Назва тем	Кількість годин
1	Вступ	0,5
2	Тема, типи тем	1,5
3	Мотивні форми	1
4	Масштабно-тематичні структури	1
5	Функції частин музичної форми та типи викладу	2
6	Період	4
7	Прості форми	10
8	Складна тричастинна форма	3
9	Концентрична форма	1
10	Рондо	4
11	Варіаційна форма	4
	Контрольний урок	2
	Всього за 9-й семестр	34
14	Сонатна форма	8
15	Різновиди сонатної форми	2
16	Рондо-соната	2
17	Циклічні форми	1
18	Поліфонічні жанри та форми	2
19	Контрастно-складені форми	1
	Контрольний урок	1
	Всього за 10-й семестр	17
	Всього:	51

ЗМІСТ КУРСУ

Тема 1. ВСТУП.

Питання взаємозв'язку форми та змісту в музичному творі. Еволюція музичних форм як результат історичного процесу пошуків композиторами нових змістовних ідей та формотворчих засобів.

Процесуальна та конструктивна сторона музичної форми та їх взаємозв'язок. Неповторність форми кожного твору. Мета аналізу - виявлення індивідуально-неповторного в творі на тлі стилевих та жанрових зв'язків з іншими музичними творами.

Тема 2. ТЕМА, ТИПИ ТЕМ.

Музична тема як образно-структурна та інтонаційна одиниця музичного цілого. Тема як експозиційний момент, у якому втілюється основний емоційний зміст твору. Залежність характеру та будови теми від жанру та форми твору. Тема як мелодико-гармонічний комплекс в епоху гомофонії. Темі в творчості композиторів Бахівського періоду. Тема та її розвиток в творчості віденських класиків (тема - "зерно" та тема - "мелодія"). Контрастна або "синтетична" тема, характерна для головних партій сонат віденських класиків, її внутрішнє протиріччя та потенція до розвитку. Драматургічна роль мотивів, що входять до теми, в творчості романтиків (лейтмотив, явище монотематизму). Епізодична тема та її застосування.

Нові принципи мислення в середині ХХ століття. Поняття "розсереджувальний тематизм".

Принципи тематичного розвитку та формотворення:

- повторення;
- варіювання;
- розробка (вичленення, секвенціювання);
- похідний контраст;
- контраст-зіставлення;
- розгортання.

Використання принципів розвитку у різних стилях і жанрах, їх роль у формоутворенні.

Тема 3. МОТИВНІ ФОРМИ.

Тематичне значення мотиву як конструктивної одиниці музичної форми. Класифікація мотивів на підставі їх метричної варіантності (ямб, хорей, дактиль, анапест, амфібрахій). Образно-виразна роль мотивів у поєднанні з іншими компонентами

музичної мови і, головним чином, з мелодикою. Квадратність як особливий тип метричної організаційної форми.

Паттерн як засіб тематичного розвитку та формоутворення в джазі. Ритмічне, мелодичне, фактурне, акцентне, гармонічне варіювання паттерн, можливість їх зміщення, скорочення або розв'язання у часі, секвенціювання і т.п. Рифф як один із різновидів паттерн у стилі свінг.

Тема 4. МАСШТАБНО-ТЕМАТИЧНІ СТРУКТУРИ.

Періодичність як фактор розчленування. Точна чи змінена повторність - найпростіший тип побудови та розвитку. Масштабно-тематичні (мелодико-синтаксичні) структури: періодичність, група періодичностей, дроблення, складання, дроблення із замиканням. Значення дроблення як "відкритої" структури. "Дроблення із замиканням як найбільш збалансована структура, що поєднує основні етапи логічного розвитку музичної думки" (Л.Мазель). Характерна взаємообумовленість деяких типів тем з конкретними мелодико-синтаксичними структурами.

Тема 5. ФУНКЦІ ЧАСТИН МУЗИЧНОЇ ФОРМИ ТА ТИПИ ВИКЛАДАНЬ.

Поняття про функцію частин музичної форми. Функції частин: експозиційна, середина, заключна, репризна: сполучна, вступна. Типи викладення (експозиційний, серединний та заключний), їх характерні ознаки. Об'єднання експозиційного та заключного типів в репризній частині. Види реприз. Характерні ознаки сполучної частини. Можливість об'єднання серединного типу з експозиційним. Заключний тип викладення. Доповнення та кода.

Тема 6. ПЕРІОД.

Період як форма викладення відносно закінченої музичної думки. Застосування періоду, його роль у музиці. Межі періоду. Характерні ладотональні та гармонічні особливості побудови періоду.

Класифікація періодів:

- повторної будови (квадратні та неквадратні: розширені, доповнені, скорочені);
- неповторної будови (квадратні та неквадратні);
- єдиної будови (монологічні "єдиного дихання", єдиної будови та типу розгортання у поліфонічній музиці);

- органічної неквадратності у народній музиці (з можливою репризністю);

- складний період;

- інші, менш типові види ("розімкнутий" період).

Значення періоду.

Тема 7. ПРОСТІ ФОРМИ.

Поняття простої форми. Основні властивості, різновиди, розповсюдження простих форм.

Проста двочастинна форма. Принцип будови. Генезис форми, що виникла як контрастне співставлення пісенного та танцювального начала. Використання простої двочастинної форми. Різні типи співвідношення першої і другої частини. Двочастинна безрепризна форма: контрастного типу, розвиненого типу. Двочастинна репризна форма. Будова другої частини. Поняття середини, репризи. Прийоми розвитку у "третьій чверті" форми. Вступ і закінчення у п'єсах, написаних у простій формі.

Проста тричастинна форма. Принцип будови. Застосування простої тричастинної форми. Основні різновиди простої тричастинної форми: з серединою розвиненого типу (однотемна), з серединою контрастного типу (двотемна). Переважне використання першого різновиду, його спорідненість із двочастинною репризною формою. Будова I частини, зокрема, у формі періоду різних типів.

Середина форми розвиненого типу, що трансформує матеріал першого розділу; прийоми розвитку; особливості тонально-гармонічного розвитку. Прийоми побудови середини. Середина форми контрастного типу: особливості експозиційного викладення нового матеріалу; використання загальних форм руху; можливість сполучення ознак середин контрастного і розвиненого типу.

Різні типи реприз (точне відтворення першого розділу; різноманітні репризні зміни). Відмінність тричастинної форми від репризної двочастинної. Повторення частин простої тричастинної форми. Особливі види простої тричастинної форми: трьохп'ятичастинна, подвійна тричастинна; з тональною репризою ("безрепризна тричастинна"); форма, що поєднує риси тричастинної та періоду з трьох речень (період з серединою, тричастинний період). Вступ і закінчення у творах, написаних у простій тричастинній формі, інтонаційний матеріал, гармонічні особливості. Кода - розвинене доповнення до форми в цілому.

Наявність елементів сонатності у формах з модулюючим початковим періодом при відтворенні матеріалу середини в кодї в основній тональності.

Старовинна двочастинна форма. Принцип будови. Основні властивості: однотемність, однорідність, плавність переходів і т.ін. при різноманітності конкретних рішень. Розповсюдження в музиці епохи барокко. Використання старовинної двочастинної форми. Перша частина форми, особливості будови періоду типу розгортання. Друга частина форми: тематичний зміст, гармонічний план, побудова. Елементи сонатності в деяких зразках старовинної двочастинної форми. Спорідненість старовинної двочастинної та простої тричастинної форм.

Малі вокальні форми. Три основних типи мелодики, що найбільш вживаються у вокальних естрадно-джазових творах (кантиленний розспів, речитатив, розспів "інструментального" типу). Співвідношення поетичного тексту та музики. Музична строфа. Куплетна форма (однотемно-строфічна), куплетно-варіаційна (варіаційно-строфічна) та наскрізна (різнотемно-строфічна). Використання у типових жанрах. Пісня періоду свінга (типові структури та характеристика розділів). Змістовна та конструктивна роль супроводу. Значення техніки виконання "скет". Вокальні цикли.

Блюз. Блюзи вокальні та інструментальні, їх походження та обумовленість строфічністю текстів. Формотворча роль музичної ритми. Сполучення принципів повторення з імпровізаційністю та варіантністю. Структура блюзів та випадки порушення традиційності. Респонсерний принцип - одна із закономірностей блюзової форми. Подвійна художня функція акомпануючого інструмента. Співвідношення вокального та інструментального початку у блюзі.

Брейк, його функція у джазі та формі блюза. Гармонічний план блюза та його варіанти (у різних стилях). Ріфф та його значення.

Регтайм. Особливості жанру. Характерні риси ритмічного стилю (поліритміка). Типові ритмічні структури мотивів. Відверта елементарність формально-композиційних прийомів. Вплив танцювальних жанрів. Найбільш типові структури регтаймів та принципи побудови.

Тема 8. СКЛАДНІ ФОРМИ.

Поняття про складну форму. Основні властивості форми (контраст музичних образів, чітке відокремлення частин, тощо). Різновиди складних форм.

Складна тричастинна форма. Композиційна будова. Контраст тем на основі їх взаємодоповнення. Значення першої частини в формі.

Два типи середніх частин: тріо та епізод. Перша частина складної тричастинної форми. Типи її побудови. Середня частина типу "тріо": основні властивості, ознаки, структурні особливості. Тональність тріо; особливості переходу до тріо та з тріо до репризи. Походження терміну "тріо". Застосування складної тричастинної форми з "тріо".

Середня частина типу "епізод": основні властивості та ознаки, можливі варіанти будови; тонально-гармонічні особливості епізоду, прийоми переходу до епізоду та переходу до репризи. Застосування складної тричастинної форми з епізодом. Реприза складної тричастинної форми (точна та змінена). Реприза складної тричастинної форми як результат розвитку в попередніх розділах. Реприза типу da capo. Різні типи змін у репризі: варіювання, скорочення, розширення і т.ін. Вступ та кода. Різновиди складної тричастинної форми: складна трьохп'ятичастинна, складна подвійна тричастинна, проміжна між простою та складною, форма з двома "тріо".

Складна двочастинна форма. Композиційна будова, застосування (у вокально-хоровій, іноді - в інструментальній музиці). Різні типи співвідношення частин (за характером контрасту та за змістом, залежно від типу розвитку і т.ін.).

Тема 9. КОНЦЕНТРИЧНІ ФОРМИ.

Принципи та ознаки концентричної форми, зокрема, принцип багаторазового використання контрастного матеріалу при єдності цілого. Концентричність у формах з обрамленням, у репризних формах. Різна будова частин, взаємодія з іншими формами, іноді - можливість безперервного розвитку. Застосування концентричних форм у музиці XIX-XX ст.

Тема 10. РОНДО.

Принцип та поняття рондо та рондоподібності. Форма рондо. Назва частин. Походження рондо. Найбільш загальні властивості творів, написаних в цій формі (жанровий характер, тип руху, тощо).

Старовинне рондо (рондо французьких клавесиністів): простота та ясність будови, характерні особливості тонально-гармонічних відношень, співвідношення та кількість

частин, характерні репризи рефрену, стилістика тощо. Застосування.

Класичне рондо (віденських класиків): коло образів та характер тематизму; кількість частин, їх будова; будова рефрену та його реприз; епізоди та характерні тональні співвідношення розділів; роль сполучних побудов. Кода, її зміст та будова. Застосування класичного рондо.

Післякласичне рондо. Об'єднання під цією назвою різних типів форми, що належать до різних епох. Деякі властивості післякласичного рондо: посилення контрасту та самостійності частин; збільшення їх кількості та вільні співвідношення (можливість проведення двох епізодів підряд). Репризи рефрену та характерні тональні співвідношення. Риси єдності.

Тема 11. КОНЦЕРТНА ФОРМА.

Концертна форма як одна з найбільш великих неоліфонічних форм епохи барокко. Склад, основний принцип будови форми і відсутність усталеного типу будови. Застосування концертної форми.

Тема, її будова, мотивний зміст, принципи розвитку. Характер, тематичний зміст та будова інтермедій.

Тема 12. ВАРІАЦІЙНА ФОРМА.

Варіаційність як принцип розвитку. Варіаційність та варіантність. Варіаційність та імпровізаційність. Тема варіацій як експозиційне явище. Класифікація варіацій.

Старовинні варіації типу "басо остінато": походження, жанрові ознаки. Будова та характерні риси теми. Принцип варіювання. Значення поліфонічних прийомів розвитку. Групування окремих варіацій. Застосування форми варіацій на "басо остінато".

Класичні варіації: строгі, орнаментальні, фігураційні, фактурні. Застосування в творчості композиторів кінця XVIII-XIX століть. Особливості образного змісту та структури теми. Засоби варіювання: збереження визначених обмежень варіювання, характерних для старовинних варіацій, при фігураційній (орнаментальній) обробці теми, можливість деяких відступів від традиційних обмежень. Кода та її характерні особливості. Групування варіацій, можливості утворення форм іншого плану.

— Вільні післякласичні жанрово-характерні варіації. Виникнення в епоху романтизму, застосування в музиці XIX-XX століть. Тема як імпульс до створення нових образів в вільних варіаціях. Значення окремих інтонацій, що створюють тему -

"канву". Особливості жанрово-характерного варіювання (тональний план, методи розробки та поліфонічні методи). Значення фінальної варіації. Можливість введення нового тематизму. Риси єдності.

Подвійні варіації, їх виразні властивості та застосування. Засоби введення другої теми та порядок варіювання.

Варіації на витриману мелодію: принцип форми, характер мелодії, що варіюється, засоби варіювання. Застосування варіацій цього типу.

Використання варіацій у джазі як форми, що упорядковує імпровізаційний процес. Характерні ознаки побудови: кожна окрема варіація - не образно-тематична єдність, а одиниця відрахування музичного часу для соліста-імпровізатора (кількість варіацій - квадратів - корусів - залежить від бажання соліста). Повернення теми в останньому квадраті. Значення моменту "передачі" при зміні соліста.

Об'єднання двох типів джазової імпровізації (парафразного та лінійного) із структурними ознаками остінатних та класичних варіацій (збереження у деяких випадках теми-"канви").

Значення ранжування: динамізація музичного процесу засобами оркестру. Техніка ріфів в партії оркестру при сольній імпровізації. Динамізація за допомогою висхідних полутонових зсувів.

Тема 13. СОНАТНА ФОРМА.

Сонатна форма як вищий тип гомофонної структури, яка відображає динамічність процесу музичного мислення. Поєднання безперервності динаміки процесу розвитку музичної думки із стрункістю та чіткістю структури. Вплив естетики класицизму на виникнення сонатної форми. Основний композиційний принцип та драматургічна основа. Коло образів та жанрів, що використовуються у сонатній формі. Поняття сонатності, сонати, сонатної форми. Застосування сонатної форми.

Експозиція як перший розділ сонати. Її образно-драматургічне значення. Будова експозиції, можливість повторення (у сонатних формах XVIII - початку XIX століть), відмова від такого повторення заради більшої цільності та безперервності розвитку у наступний період. Поняття "партії" та "теми".

Головна партія - побудова, в якій виражена головна музична думка. Типове коло образів та характер музики. Основні властивості. Класифікація головних партій за тематичними (однорідна-контрастна), тональними (замкнена-розімкнена),

структурними особливостями (речення, період, проста двочастинна, проста тричастинна форма та інші).

Сполучна партія. Характерний тип її викладу. Функція сполучної партії. Тематичний зміст та характерні етапи (фази): доповнення до головної партії, проміжна тема, сполучна та предикт до побічної партії. Можлива відсутність модулювання.

Побічна партія - розділ, що контрастує з головною партією: тематична залежність та образний контраст головної та побічної партій; коло тональностей побічної партії. Типові форми побічної партії (розширення, включення другої, а іноді і третьої теми). Вторгнення. Кульмінація у побічній партії. Межа побічної партії.

Заклучна партія - розділ заключного характеру (заклучний тип викладу). Тематична основа, тонально-гармонічна стійкість, будова. Випадки заміни заключної партії простим заключенням.

Розробка. Її драматургічна роль. Відзнаки (інтонаційне зближення або зростання контрастності тем, характерні тональні співвідношення).

Методи розробки: мотивний, варіаційний та поліфонічний, їх застосування. Структура розробки. Кульмінація. Несправжня (удгана) реприза - ускладнення процесу розробки.

Реприза. Тональна єдність між головною та побічною партіями в репризі. Головна партія в репризі: точне чи змінене її повторення, динамізована (під впливом попереднього розвитку). Рідкісний випадок - пропускання головної партії в репризі. Можливе пропускання сполучної партії. Характерні тональні зміни у сполучній партії.

Побічна партія в репризі у віденських класиків; зміна тональності при відсутності суттєвих змін її змісту. Можливі значні зміни в побічній партії в сонатах композиторів XIX-XX століть. Заклучна партія як перехід до коди. Особливі види реприз: субдомінантова, дзеркальна. Кода, її різні типи (заклучення або нова розробка) Найбільш типові варіанти побудови. Іноді - кода на новому матеріалі.

Тема 14. СТАРОВИННА СОНАТНА ФОРМА.

Старовинна двочастинна форма та старовинна двочастинна сонатна форма. Характерні тональні співвідношення між частинами та характерні тональні плани в середині побудою кожної частини. Характер тематизму.

Типові ознаки старовинної сонатної форми. Поняття тонально-симетричної структури.

Тричастинна старовинна сонатна форма, її відмінність від двочастинної старовинної та від класичної сонати. Застосування форми старовинної сонати в творчості композиторів кінця XVII-XVIII століть.

Тема 15. РІЗНОВИДИ СОНАТНОЇ ФОРМИ.

Сонатна форма без розробки (скорочена). Заміна розробки модулюючим сполученням. Особливості тематизму та розвитку. Застосування.

Сонатна форма з епізодом замість розробки: внесення доповнюючого контрасту. Будова епізоду (прості форми, варіації). Характерний зворотний хід до репризи. Застосування.

Сонатна форма з подвійною експозицією - типова форма класичного концерту. Застосування в перших частинах концертів. Властивості однотональної оркестрової та сольної експозицій. Синтез цих експозицій у репризі. Розміщення сольної каденції. Віртуозний характер сполучних розділів та заключної партії.

Тема 16. РОНДО-СОНАТА.

Поєднання ознак сонатної форми та форми рондо. Побудова різновидів форми: з епізодом і розробкою, прості тональні плани. Застосування, головним чином, у фіналах концертів, сонат, як виняток у симфоніях. Характер музики, структурні варіанти головної партії, можливі зміни у подальших проведеннях. Сполучна партія як менш розвинена, але яка несе в собі ті ж функції, що і в сонатній формі. Відносна стислість (відсутність значних розширень, зрушень) побічної партії. Засоби переходу до другого проведення головної партії (наприклад, доповнення, що переростає у зв'язку).

Контрастний епізод, його подібність до тріо у складній тричастинній формі, побудова; перехід до репризи.

Розробка, її побудова. Випадки використання епізоду та розробки.

Реприза: можливість вилучення одного з репризних проведень головної партії, використання четвертого проведення для переходу до коди; транспозиція побічної партії.

Кода, її узагальнююча функція у творі.

Тема 17. ЦИКЛІЧНІ ФОРМИ.

Загальні властивості циклічних форм як форм, що об'єднують єдиним задумом різні контрастні частини. Види циклу.

Сюїта: зародження у XVI ст. в Італії, Франції; сюїта епохи барокко; різновиди сюїти другої половини XVIII ст., нова сюїта XIX-XX ст.; сюїта мініатор, симфонічна сюїта; сюїта з опер, балетів; хорова сюїта та близькі до неї форми (наприклад, на фольклорному матеріалі у творчості сучасних композиторів).

Сонатно-симфонічний цикл (глибина змісту, складність розвитку, цілісність композиції), створення віденськими композиторами-симфоністами класичних циклів з трьох або чотирьох частин; посилення тематичних та образних зв'язків у сонатно-симфонічних циклах XIX-XX ст.; цикл у творах епічного жанру; цикли з іншою кількістю частин (дві, п'ять, тощо).

Вокально-симфонічні циклічні твори: ораторія та кантата, їх особливості, риси подібності та відмінності.

Тема 18. ПОЛІФОНІЧНІ ЖАНРИ ТА ФОРМИ.

Поліфонічне багатоголосся: значення термінів "поліфонія", "контрапункт". Поліфонія строгого та вільного стилів. Взаємовплив поліфонічних та гомофонних форм.

Основні виразові формотворчі засоби поліфонії. Імітація: головні показники (інтервал вступу, відстань вступу; початковий (пропоста) та імітуючий (ріспоста) голоси, терміни "тема", "відповідь"). Значення та її використання в музиці.

Канон. Відмінність канонічної імітації від простої; найважливіші види канону (зокрема, канонічні секвенції). Використання канону.

Засоби трансформації поліфонічної теми: збільшення, зменшення, зворотність, раксід.

Складний контрапункт. Сполучення початкового та похідного матеріалу. Види контрапункту. Вертикально-рухомий контрапункт. Пряме, протилежне переставлення. Подвійний, потрійний контрапункт октави. Контрапункт дуодесими та інші типи контрапункту. Застосування вертикально-рухомого контрапункту.

Фуга - вища поліфонічна форма. Формування жанру форми фути. Композиційні елементи, основні розділи форми, різноманітність композиційних рішень. Застосування фути.

Тема фути: розміри (тривалість), тонально-гармонічна ясність, мелодична визначеність. Типи тем: однорідні; контрастні, тонально замкнені, модулюючі; приховане голосоведення.

Реальна та тональна відповідь.

Протискладення - контрапункт до відповіді. Використання матеріалу теми. Утримане протискладення.

Інтермедія. Матеріал та побудова інтермедій. Система інтермедій у фугах. Значення інтермедій.

Стрета. Дво- і багатоголосна стрети. Розташування стрети у фузі. Система стрет. Значення стрет у формі.

Експозиційна частина форми. Порядок вступу голосів. Експозиційні інтермедії, їх значення, додаткові проведення, контрекспозиція.

Розвиваюча частина форми: чередування проведень теми (одинарних, групових, стретних) з інтермедіями. Особливості тонального плану, можливості виходу за межі тональностей першого ступеня спорідненості, перегармонізація, контрапунктичні засоби розвитку.

Завершальна частина форми. Умовність застосування терміну "реприза". Тонально-гармонічний план репризи, щільність викладу тематизму.

Варіанти форм фути: з трьох частин, з двох частин, рондоподібна.

Складна фуга. Форма із сумісною експозицією, із роздільними експозиціями.

Поліфонічні жанри: принцип фугато. Застосування фугато в усіх розділах різних форм. Фугета - невелика фуга, що базується на нескладних видах імітації. Відсутність чітких меж між формами фугети та фути. Застосування фугети. Інвенція. Дво- і триголосні інвенції І.С.Баха. Сполучення ознак старовинної двочастинної та тричастинної форм з фугою.

Тема 19. КОНТРАСТНО-СКЛАДЕНІ ФОРМИ.

Особливості та характерні ознаки форми. Наближення до вільно побудованої циклічної форми. Відсутність перерви у звучання між частинами. Характерні співвідношення темпів. Застосування контрастно-складених форм.

Тема 20. ВІЛЬНІ ТА ЗМІШАНІ ФОРМИ.

Створення вільних та змішаних форм на підставі комбінування або модифікації різних принципів формоутворення. Змішана - форма, в якій присутні ознаки двох або кількох форм. Вільна - форма, індивідуального типу, яка не відповідає існуючим нормам будь-якої з відомих форм. Відсутність чіткого розмежування між вільною та змішаною формами.

Жанр фантазії, що пропонує незвичні варіанти розвитку музичної думки. Рапсодії, поеми - програмні твори XIX ст.

Сполучення форм: сонатної та циклічної, сонатної та варіаційної, сонати та fugи. Різноманітність вільних форм в музиці ХХ ст.

ПРИМІТКИ:

1. Для студентів спеціальності N 0508 "Музичне мистецтво естради" нумерація тем не співпадає з нумерацією тем приблизного тематичного плану у зв'язку з деякими відмінностями в розподілі годин на вивчення кожної з тем.

2. В темі N 3 "Мотивні форми" - розділ "Паттерн" вивчається студентами спеціальності N 0508.

3. В темі N 7 "Прості форми" - розділ "Старовинна двочастинна форма" є обов'язковим для студентів спеціальності NN 0501, 0502;

- розділ "Малі вокальні форми, блюз, регтайм" - обов'язкові для студентів спеціальності N 0508.

4. В темі N 8 "Складні форми" - розділ "Складна двочастинна форма" є обов'язковим для студентів спеціальності NN 0501, 0502, 0506.

5. Темі N 9, 19, 20 вивчаються в порядку ознайомлення.

6. Тема N 11 - "Концертна форма" - не вивчається студентами спеціальності N 0508.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Бриль И. Практический курс джазовой импровизации для фортепиано. М., Музыка, 1979

Гаранян Г. Аранжировка для эстрадных инструментальных и вокально-инструментальных ансамблей. Вып. 1, 2. М., Музыка, 1980

Горюхіна Н. Еволюція сонатної форми. К., Музична Україна, 1973

Горюхіна Н. Еволюція періоду. К., Музична Україна, 1969

Конен В. Рождение джаза М., Музыка, 1984

Мазель Л. Строевые музыкальные произведения Н., Музыка, 1979

Мазель Л., Цуккерман В. Анализ музыкальных произведений М., Музыка, 1967

Манілов В., Молотков В. Техніка джазового акомпанементу на шестиструнній гітарі К., Музична Україна, 1984

Мелодії джазу Антологія. Укл.: Симоненко В. К., Музична Україна, 1976

Мелодии советского джаза (сост. Саульский Ю., Чугунов Ю.) М., Музыка, 1987

Сарджент У. Джаз. Генезис. Музыкальный язык. Эстетика. М., Музыка, 1987

Скребков С. Анализ музыкальных произведений. М., Музыка, 1967

Способин И. Музыкальная форма М., Музыка, 1974

Тюлин Ю., Бершадская Т., Пустынник И. и др. Музыкальная форма. М., Музыка, 1974

Тиц М. Про тематичну та композиційну структуру творів К., Музична Україна, 1972

Цуккерман В. Анализ музыкальных произведений: Вариационная форма М., Музыка, 1974

Цуккерман В. Общие принципы развития и формообразования в музыке. Простые формы М., Музыка, 1980, Сложные формы М., Музыка, 1983

Чугунов Ю.

Гармония в джазе М., Советский композитор, 1985